

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीवदमूर्तिर्जयति॥ अथ नाडिपरिक्षा॥ वातेव
 क्रातदनुचपलश्लेष्मरागोस्तिरास्यासर्पाकाराप्रवरुतितदावात
 पित्तः प्रवाहे॥ नाडीहंसीकफपवनयोर्दुराश्लेष्मपित्तेच्छिना
 सूक्ष्मापिचविषमगदेसंनिपातात्त्वलक्ष्य॥३॥ वातेवक्रामलानाडिच
 पलापित्तवाहिनी॥ स्थिराश्लेष्मवतिशेयाद्वदजासंनिपाता॥ य
 काष्टकुशाभिदंष्ट्राणांचतुर्गतिसमन्विता॥ संनिपातोद्वानाडीमा
 हवैद्यविचक्षणाः॥३॥ मंदमंदशिथिलशिथिलव्याकुलं व्याकुलं वा
 स्थित्वावरुतिधमिनीयातिराशचसूक्ष्मा॥ नित्यसंवेदहृदिपुन
 रप्यंगुलिंसंस्पृशेद्वाभावैरेभिर्बहुविधैतैः संनिपातेत्वसाध्या॥४॥

ना० शा प्रातः श्लेष्मयुतानाडीमध्यान्ते वापिपैतिकी ॥ अपराह्णवातिकी च
 पुनः पित्तनिशार्धके ॥ ५ ॥ अथमुत्रपरिक्षा ॥ रक्तं पीतं तथा श्वे
 तं हृत्संघैव यथाक्रमं ॥ नातेपित्तकफेप्रोक्तं सन्निपाते यमूत्रकं ॥ ६ ॥
 ॥ वातेत्तुरक्तमुत्रं स्यात्पीतवर्णं च पीतजं ॥ पीतवर्णं भवेत्क्षुण्णं
 सवर्णं त्रिदोषजं ॥ ७ ॥ धूमलं वातपित्तेन फेनितं कफमारूढं ॥ ८ ॥
 श्मवातसमुद्भूतं मुत्रं कुक्कुमसंनिभं ॥ ९ ॥ प्रातरमभवाधारेण
 त्यामुत्रस्य रोगीषः ॥ तत्र तल्लवक्षिष्वासाध्यासाध्यं विचि
 तयत् ॥ १० ॥ वातेविस्तारितछायापित्तमवतिबुद्बुदं ॥ श्लेष्मा

णिउदयाकारं साध्यतळगंयदि ॥ ११ ॥ विस्तृतं बहुशः साध्य
 उर्ध्वगोच्छ्रसाध्यं गः ॥ तल्लगोष्ठीयते रोगि ब्रं सणा विचिकिहि
 तः ॥ १२ ॥ विकासितैरुमथाशुमुत्रे साध्यः सरोगी तविकासि
 तश्चेत् ॥ स्यात्कृष्णसाध्यास्तल्लगेल्यसाध्यो नागाज्जुनतैव
 लुतापरीक्षा १३ ॥ वातेशीघ्रं जायते विसृस्तं च पित्तं चेष्टि
 दोषे ॥ १४ ॥ अथ कालज्ञानं ॥ कफे वात्रैगुण्यं तदृश्यते त्रिदोषे
 भाति ॥ तैल्लक्ष्यं बुद्धेः मद्दुर्गं कफे वात्रैगुण्यं तदृश्यते त्रिदोषे
 ॥ १५ ॥ अथ कालज्ञानं ॥ ॥ अरुंधती धृवं चैव विष्णोस्त्रीणि

ना. क्षा
॥२०॥

मया निच ॥ अयुर्हीनानपश्यन्ति नतुर्थं मातृसं दुकं ॥ १५ ॥ अरुंधती
भवेत्ति वृद्धो नासाग्रमेव च ॥ विष्णोः पदं भ्रुवोर्मध्यं भ्रुवुं मातृसं
दुकं ॥ १६ ॥ नासाग्रं भ्रुवुं गंजिह्वां मुखं चैव नपश्यति ॥ कर्णघोषन
जानासिसगच्छेय ममं दिरं ॥ १७ ॥ नव भ्रुवंच चक्षुश्च सप्त कर्णत्रि
मासिकं ॥ जिह्वं च दिशं नमेकं तु कालयिक्तं दिने ॥ १८ ॥ अक
स्मानुभे लक्ष्णे कौटुम्बिकाश्च रुद्रो भवेत् ॥ अकस्मादस्यथा भावः वपुसे श्रवि
ना स्यति ॥ १९ ॥ रसनायाः रुद्राणां भावा मुखं कुंकुमसंलिभं ॥ जिह्वामितरसा
स्य शां दुर्लभं तस्य जीवितं ॥ २० ॥ अर्थके द्वे ज्वरमिति नरातीत रात च चंद्र भो विरक्तं
जयु रभ्रुग्भिरोगानि मुक्तकास्युः ॥ मंदं मेदशियिल मरणे जीवना वारा हो लभ

॥२१॥

४

शस्यह बलं युतं यानि वैद्यो विदोक्तं ॥ २१ ॥ वात्रोदाहो भिन्नपतिदिवा
जायते रातिलत्वं कंठे लक्ष्णा विरसवदनं कुंकुमाकारनेत्रे ॥ जिह्वारुष्णा
वहति च सदा स्थूलसूक्ष्मा च नाडी तद्वेष ज्यमरण मधुनारा मसमेति रामः
॥ २२ ॥ सोम्या दृष्टिर्वदति विमला हस्तपादोसदो हस्तयोदाहः सुरस
वदनं कोमलायस्य जिह्वा ॥ नासोश्वासावहति सरलोत्सेदहीना ज्वरो
सोसाध्यो रोगी भवति नथ तं वैद्य भेषज्ययोगः ॥ २३ ॥ मागे पिषेत्
थामाघे आपठि श्रावणे पिच ॥ भाद्रपदे चिकित्सितैर्वा नरा जा प्रकी
र्तितः ॥ २४ ॥ अश्विने कार्तिके मासे वैशाखे जेष्ठे च ॥ शर्वाशास्त्र
विचारैः पितरा जा प्रकीर्तितः ॥ २५ ॥ फाल्गुने चैत्रमासे च जंतुषु

५

ना० क्षा
॥२॥

उाकरोमतः ॥३॥ तां लांबुसमुद्भूताः श्लेष्माराजाप्रकीर्तितः ॥२६॥
संधारणाध्यक्षान् जागरणोवभाषाव्यायाम्यानकदुत्तिककपाय
रक्षी ॥ चिंताव्यवायभयलं धनद्राकभितेवायुः प्रकोपमुपयाति ध
नागभेव ॥२७॥ कद्वम्लमघालवणाणाविदाहतिष्णोः कोधातपा
नलपरिशुष्ककोशोः ॥ क्षाराय जीर्णविषमासनभोजनेऽपि न प्रको
पमुपयाति धनात्ययेन ॥२८॥ स्वप्नाद्विवाभधुरद्वीतलमत्स्यमा
सेर्गुर्वम्लपिच्छलतिलेक्षुपयोविकारे ॥ स्निधातिलमिलवणोरक
पानभक्ष्यैः श्लेष्माप्रकोपमुपयाति नथावसंते ॥२९॥ इति नातपिन
प्रकोपः ॥ ॥ इत्येनमेतेक्रमशो द्विगोवा दोषाः प्रदिष्टायुगपत्रयो

॥२॥

६

वा ॥ कुर्वन्निरोगान् विविधात्परीरि संव्यानते ज्ञानगताननेकान् ॥३०॥ सु
नत्वशीतत्वरसत्वदोषाः कर्माणवायोः प्रवदंति तज्ञाः ॥ परिश्रमस्वेदविदारो
गवेगंधसंकेहविपाककोपाः ॥३१॥ प्रलापमूर्च्छाभ्रमपित्ताहाः पित्तव्य
कर्माणवदंति तज्ञाः ॥ श्वेतत्वद्वीतत्वगुरुत्वकंडूस्नेहापदेहस्तिमितल
लेपान् ॥३२॥ उत्सेधसंक्रांतविरक्रियाश्वकपस्य कर्माणवदंति तज्ञाः
॥ ॥ इति दोषत्रयलक्षणं ॥ ॥ एतानिलिंगानि चतस्रस्तानासर्वाभया
नामपिनेकनाम्ना ॥ कश्चिद्भवत्प्राप्तिविशेषहृदुः असंज्ञातरयेनपिसं
प्रयाति ॥३३॥ अलस्यतंद्राहृदयाविश्रुद्विदोषप्रवृत्तिर्धनताचमुचे ॥ गु
रूदरत्वारुचिसुप्ततामिरामान्वितं व्याधिमुदाहरति ॥३४॥ ॥ इति
सामान्यतोलक्षणं ॥ ॥ स्निग्धाणास्थिरवृष्यभोव्यलवणस्त्रादृक्ते

७

७१० स्त।
॥४॥

लातपक्वानाभ्यंजनवस्तिमांसमदिरासंवाहनोन्मर्दनैः ॥ ३५ ॥ स्नेहस्वेद
निरूहनशयशयनस्नानोपनाहादिकंपानाहारविवाहारभेषजमिदं वायु
प्रशान्तिनयेत् ॥ रिक्तास्त्रादुकषायशीतपवनयथा निशाबीजनं सोत्त
स्नाभूय हवादित्रयजलजस्त्रागात्रसंस्पर्शनं ॥ ३६ ॥ सर्पिक्षीरविर
केसेकरुधिरस्नावदेहादिकंपानाहारविहारभेषजमिदं पित्तप्रशान्ति
नयेत् ॥ ३७ ॥ ॥ इति दोषत्रयशामनं ॥ ॥ हेमंतवर्षाशिशिरेषवायोः
पित्तः प्रकोष्ठपात्रान्निरेनीदाद्यु ॥ कफस्यकोपः कुसुमागमेव कुर्वित
यत्नं विहितं तथेषां ॥ ३८ ॥ इति दोषोत्पत्तिः ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४१ ॥

॥४॥